

ŞÂİR NİGÂR HANIM'IN AHMET MİTHAT'IN VEFATININ ARDINDAN YAZDIKLARI

İbrahim Çetin DERDİYOK¹

ÖZ

Bu yazıda Şâir Nigâr Hanım'ın Ahmed Mithat Efendi'nin 28 Aralık 1912 yılında ölümünün ardından yazdığı ve 3 Ocak 1913 tarihinde Şehbal dergisinde yayımlanan yazı ve şiirlerinin dil, kültür ve edebiyat açısından tahlili, yeni Türk harflerine çevrili metni ve tıpkıbasımı yer almaktadır. Nigâr Hanım 1862-1918 yılları arasında yaşamış, manzum ve mensur pek çok eser vermiş aydın bir yazar ve şairdir. O da arkasından yazılar yazdığı Ahmet Mithat Efendi gibi yazılarıyla ve şiirleriyle çağına tanıklık etmiş, arkasında eserler bırakmış şair bir kadındır. Burada gençlik yıllarından bu yana kendisine hocalık, kılavuzluk etmiş Ahmet Mithat Efendi'nin arkasından yazdığı mensur metinler, bir dördlük, altılık kıt'a ve 18 beyitlik ölüm temalı bir manzum eseri dil, kültür ve edebiyat açısından incelenmiştir. Manzum kısımları daha sağlıklı anlayabilmek için beyit ve kıt'aların önce vezin ve gramer kontrolleri yapılmış, sonra nesre ve günümüz Türkçesine çevrilmiş en son anlam vermeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nigâr Hanım, Ahmet Mithat, Şehbal

POET NIGAR'S WRITINGS AFTER AHMET MITHAT'S DEATH

ABSTRACT

In this article, the analysis of the writings and poems of Şâir Nigar Hanım after Ahmed Mithat Efendi's death on December 28, 1912 and published in Şehbal magazine on January 3, 1913, the text translated into new Turkish letters, and the editorial. Nigâr Hanım is an intellectual writer and poet who lived between 1862-1918 and gave many works in verse and prose. She is a woman, a poet who witnessed her era with her writings and poems, such as Ahmet Mithat Efendi, from whom she wrote articles. Here, the prose texts written by Ahmet Mithat Efendi, who has been a teacher and a guide since his youth, were examined in terms of language, culture and literature with a verse of 18 couplets and a death themed theme.

Keywords: Nigâr Hanım, Ahmet Mithat, Şehbal

Giriş

Nigâr Hanım, genç yaşta tanıdığı, öğretmeni ve hayattaki kılavuzu olarak gördüğü Ahmed Mithat Efendi'nin 28 Aralık 1912 yılındaki vefatından sonra büyük bir acı yaşar. Nigâr Hanım duygu ve düşüncelerini, vefattan beş gün sonra yayımlanan Şehbal dergisinde "Mâtem-i Millîye Munzam Bir Keder" başlığında anlatmaya çalışır. (Nigâr Binti Osman, 1328, s. 424, 425) Nigâr Hanım'ın yazı ve şiirlerinin yer aldığı sayfaların ortasında 1910 yılında satın alınan ve Trablusgarp (Osmanlı-İtalyan) harbiyle I. Balkan harbinde büyük yararlıklar gösteren Barbaros zırhlısının zabıtlar ve çavuşlarla fotoğrafları yer almaktadır. Bu fotoğraflar ve başlıkla ilgi kurduğumuzda 1912 ve 1913 yıllarının yurdumuz açısından acı ve yasla dolu yıllar olduğu görülür. (Küçük, 1992, s. 23) Yüreği yurt sevgisiyle dolu Nigâr Hanım savaştan askerlerimizi ve milletimizi

¹ Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi. cderdiyok@cu.edu.tr ORCID: 0000-0003-4055-8941.

Received/Geliş: 19/02/2019 Accepted/Kabul: 15/06/2020, Conceptual Article/Kavramsal Makale

Cite as/Alıntı: Derdiyok, İ. Ç. (2020), "Şâir Nigâr Hanım'ın Ahmet Mithat'ın Vefatının Ardından Yazdıkları", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 29, sayı 2, s.116-115.

yücelten şiirler de yazmıştır. İşte bu acıların üstüne Ahmet Mithat Efendi'nin kaybı eklenince "Mâtem-i Millîye Munzam Bir Keder" başlığını uygun görmüşler diye düşünüyoruz.

Yukarıda belirtildiği gibi bu iki sayfada Nigâr Hanım, duygu, düşünce ve hayallerini hayli sanatlı sayılabilecek bir dille anlattığından günümüz insanı için bu metinlerin anlaşılmasının oldukça güç olduğunu düşündük. Bu nedenle metinleri incelemeye gayret ederek tanıtmaya çalıştık.

Bu kısımdan sonra Nigâr Hanım'ın manzumeleri yer alıyor, fakat Nigâr Hanım, Fâik Ali'nin ölüm karşısındaki duyguları yoğun bir biçimde anlatan bir beyitini kendi manzumelerinin başına koyuyor. Bu beyit, Nigâr Hanım'ın aşağıda yer alan manzumelerine kılavuzluk etmiştir diyebiliriz. Nigâr Hanım'ın dörtlük, altılık şeklindeki manzumelerden sonra 18 beyitlik mesnevi kafiyesiyle yazılmış bir manzum metin yer alıyor. Nigâr Hanım'ın yazısı bu mesnevi ile bitmiyor, yazıyı birkaç paragraf ile tamamlıyor.

Vefatın Ardından Yazılan Mensur Kısımlar

Nigâr Hanım ilk paragrafta, insanları aydınlatan bir ışık gibi gördüğü Ahmed Mithat Efendi'nin beklenmedik ölümü karşısında son derece üzgün ve şaşkın bir hâledir. Pek çok bilginin kaynağı olarak gördüğü o çalışkan ve üretken insanın ani kaybından büyük üzüntü duymaktadır. Bu duygusunu "O zinde ve fa'âl vücûd hiç olmazsa yigirmi sene daha yaşamalıydı", "o menba'-ı bî-gerân-ı 'irfândan istinâre eden bir kavm-i bî-nasîbi yigirmi sene daha irşâda muvaffak olmalıydı" sözleriyle dile getirir.

Nigâr Hanım, Ahmed Mithat'ı anlamayan genç insanlara karşı onu daima savunduğunu anlatır. "Onun en büyük hizmetinin toplumumuza düşünerek davranma ve tartışma zevkini kazandırmış olmasıdır" der.

Sonraki paragrafta daha Recaizade Mahmud Ekremleri, Abdülhak Hâmidleri bilemediği çocukluk çağlarında Ahmed Mithat'ı tanıdığını, sonra hemen bütün eserlerini okuduğunu, onun sayesinde dilini geliştirdiğini, Türkçesini sevdiğini anlatır. Ahmet Midhat çocukluğundan beri onun manevi hocası olmuştur. Nigâr Hanım, "öğrencisinin ustaya duyduğu bu saygının etkisiyle" adeta bir yas çılgılığı atmak istediğini dile getirir.

Nigâr Hanım yine Midhat'ın alçak gönüllü, öğrencisine değer veren, yücelten, onları bilgiye yönelten bir hoca olduğunu belirtir. Hatta gözlemine göre iri yapılı bir insan olan Ahmed Mithat'ın çok iyiliksever, faydalı, merhametli ve saf bir insan olduğunu anlatır. Onu, hayatının tek amacı kalemi olan, bir bilgi okyanusuna benzetir. Basın ve yayın dünyasında onun hatırasını kalıcı kılan arkadaşlarına "Midhat, bana karşı şefkat doluydu, teşvik ediciydi ve son günlerinde kullanmış olduğu şu elimdeki kalemle benim o aziz varlığın vefatının mersiye-hâmı olacağımı kim bilebilirdi? İşte hayat!" sözleriyle teşekkür eder.

Devrin yazar ve şairleri iki Ahmet Mithat portresinden söz ederler. "Kimilerine göre iri cüssesi, ablak yüzü, süpürge gibi sakalı, koca ağzıyla ürkütücü, otoriter; gazeteci olarak da tartışmacı ve polemikçi Ahmet Midhat. Diğeri ise bu özelliklerin tersine iyi kalpli, genç yazarları kollayan baba Ahmet Midhat." (Aydoğan, 1996, s. 58, 179, 186). Yukarıdaki satırlarda Nigâr Hanım'ın gözünden iyi Ahmet Midhat anlatılıyor.

Nigâr Hanım, burada Ahmed Midhat'ın çok fedakâr bir ruha sahip olduğunu belirttikten sonra hastalandığı bir gün onun kendisine karşı nasıl ilgili davrandığını "İki buçuk sene önceydi; şiddetli bir humma hastalığıyla yanıp kavrulduğumu muhterem

ailesinden işiterek ziyaretime gelmişti; beni ölecek zannederek üzüntülü bir ruh hâliyle yasa büründüğünü, humma ıstırabıyla kıvrandığım yatağımdan gördüm” diyerek anlatıyor. Sonra “Ne korkunç hakikat! Ben hayattan yüz çevirmiş mustarip varlığımla yaşıyorum, fakat hayatı seven o faal varlık başı kara toprağın üstünde ebedi uykuya daldı...” sözleriyle bu tezatlı duruma dikkat çekerek acısını dile getiriyor.

Nigâr Hanım burada Ahmed Midhat’la ilgili bir başka anısını anlatıyor. Ahmet Mithat² üniversite heyetiyle Romanya’ya giderken Kraliçe Karmen Silva’yla karşılaşacağını düşünerek, ona içten gelen sevgi ve saygılarını iletmesini rica eder. Nigâr Hanım daha sonra Kraliçe Karmen Silva’dan gönül alıcı, samimi bir dille yazılmış mektubu alınca çok duygulanır, gözyaşını tutamaz. (Nigâr Binti Osman, 1328, s. 425)

Nigâr Hanım, Ahmet Mithat’i “Kendisine bütün eserlerini gönderen erdemli, cömert, incelik sahibi bir insan” olarak över ve şu hatırasını anlatır:

Nigâr Hanım, rahmetli Ahmet Midhat’tan bir gün uygun gördüğü eserlerinden birini adına hediye etmesini ister. Nigâr Hanım’ın evi Rumelihisarı’nda kıyıya yakındır. Bir gün iskeleye bir sandal yanaştığını görür. Sandalın içinden Midhat’ın saygıdeğer ailesinin birkaç büyük bohçayla çıktığını görünce birkaç gün kalacaklarını düşünerek sevinir. Fakat Ahmet Midhat’ın kızkardeşi, Nigâr Hanım’a bir mektup verir. Mektupta Ahmet Mithat, gönül alıcı sözlerle gönderdiği bu eserlerin hiçbirinin yeterli derecede şâirane olmadığını, hatta Nigâr Hanım’a layık bulmadığı için adına ithaf edemediğini belirterek kitapların hepsini bir hatıra ve mektubu da bir iltifatname olarak kabul etmesini ister.

Nigâr Hanım, onun bu sözlerinin “öğrencisini yücelten, değerlendiren bir dille” olmasına dikkat çeker. Hatta Mithat’ın bir albüme yazdığı notta kendisinin şiire yabancı olduğunu, şiiri kendisine sevdirmek için Nigâr Hanım’ı bir elçi olarak sıfatlandığını belirtir.

Sonunda Nigâr Hanım, “İşte bu yazılar hayatımın vesâ’ik-i edebiyesindedir” diyerek bu yazıların kendi hayatının edebî belgeleri olduğunu söyleyerek sözlerini tamamlar.

Nigâr Hanım’a Manzumelerini Yazdıran Beyiti

Nigâr Hanım, Ahmet Mithat’ın deniz kıyısındaki evinde misafir bulunduğu sırada mehtaplı ve hüzünlü bir Eylül gecesini tasvir ederek yazdığı şiirleri paylaşır. Fakat burada yer alan “Ölüm” başlıklı beyitin altında “Fâik ‘Alî” imzası bulunmaktadır. Nigâr Hanım, büyük bir ihtimalle Fâik Ali’nin “ölüm”ü anlatan bu beyitini hem duygularına tercüman olması hem de aşağıda yer alan diğer manzumelerine bir giriş olması bakımından buraya almış olmalıdır.

Şimdi beyite bakabiliriz. Beyit “Mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün” kalıbıyla yazılmıştır.

Sen ey mevt, ey rehâ-kâr-ı beşer, ey ‘adl-i rûhânî
Bu kizb-âbâd-ı süfliyyetde en yüksek hakîkatsın

Fâ’ik ‘Âlî

² Ahmed Midhat, “1889’da Stockholm’de toplanan Şarkiyatçılar Kongresi vesilesiyle iki buçuk ay süren bir Avrupa seyahati de yapmıştır.” Ahmed Midhat mad. haz. Orhan Okay, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1889, s. 100-103.

Beyti, “Ey mevt! Ey rehâ-kâr-ı beşer! Ey ‘adl-i rûhânî! Sen bu kizb-âbâd-ı süfliyyetde en yüksek hakîkatsın” şeklinde nesre ve “Ey ölüm! Ey İnsanoğlunun kurtarıcısı! Ey ilâhî adalet! Sen bu aşağılık yalan dünyada en büyük gerçeksın.” şeklinde günümüz Türkçesine çevirirsek daha kolay anlaşılır.

“Rehâ-kâr” sözcüğü Farsça “kurtarıcı” anlamına gelir. Arapça “beşer” sözcüğü de “insan, insanoğlu” anlamındadır. Arapça, Farsça sözcüklerden kurulu “rehâ-kâr-ı beşer” tamlaması da “insanı kurtaran, insanlığı kurtarıcı” gibi anlamlarda kullanılır. Şair beyitte ölüme “rehâ-kâr-ı beşer” yani “insanı kurtaran, insanlığı kurtarıcı” diyerek sesleniyor. Burada bir tezat çıkıyor karşımıza insanı öldüren, yok eden “ölüm”e şair kurtarıcı sıfatı veriyor. Bu durum, büyük bir ihtimalle üzücü olaylar karşısında büyük acılar duyan insanların acılarından bu şekilde kurtulduklarını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Şair, bunun arkasından da yine “ölüm”e ‘Adl-i rûhânî, yani “ilâhî adalet” diyerek sesleniyor. Şairin bu ifadeyi de, ölümün yaşlı-geç, zengin-fakir kimseyi ayırt etmemesi nedeniyle kullandığını düşünebiliriz.

Şair, ikinci mısradan da tezat sanatından yararlanarak “yalan-hakikat” karşılaşması yapıyor. Gerçekten de capcanlı insanların, varlıkların ölüm sonucunda yok olmaları, insana dünyanın gerçek olmadığı, bir bakıma yalan olduğu duygusunu veriyor. İşte bu duyguyu da “ölüm” olayıyla daha yoğun olarak hissediyor. Şair bu nedenle dünyayı “kizb-âbâd-ı süfliyyet” yani “aşağılık yalan dünya” olarak nitelendiriyor ve “ölüm”ü “en yüksek hakikat” olarak görüyor.

Ölümün tanıtıcı özelliklerinin işlendiği bu beyit, Nigâr Hanım’ın yukarıda Ahmed Midhat’ın ölümünden duyduğu ıstırapın tercümanı gibidir.

Nigâr Hanım’ın Ahmed Mithat’ın Ardından Yazdığı Kıt’alar

Bundan sonra Nigâr Hanım’ın “Mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün” vezniyle yazılmış dört mısralık bir kıt’ası yer almaktadır.

Mü’ebbed hâb iken ismin safâ vaktindeki hâba,
Müşâbih, vakt-i gamda bî-mürüvvet, bî-‘inâyetsin,
Yetiş imdâda dindükçe kaçan ey şekl-i zulmânî
Ne yetişmez nâza düşkün nâzenin-i bî-sabâhatsin.

Kıt’ayı daha önceki beyitte uyguladığımız gibi önce nesre, sonra günümüz Türkçesine çevirdiğimizde daha kolay ve sağlıklı anlayabileceğimizi düşünüyoruz. Kıt’ayı, “İsmin, safâ vaktindeki hâba mü’ebbed hâb iken; müşâbih, vakt-i gamda bî-mürüvvet, bî-‘inâyetsin, “Kaçan imdâda yetiş” dindükçe “Ey şekl-i zulmânî! Ne yetişmez nâza düşkün nâzenin-i bî-sabâhatsin” şeklinde nesre ve “Mutluluk anındaki uykuya benzer ismin ebedî uykuyken, ıstırap anında ilgisiz, uzaksın; “Yardıma koş!” dedikçe kaçıp giden “Ey karanlık şekil! Ne kadar güzelliğini kaybetmiş, nazlı bir güzelsin” şeklinde günümüz Türkçesine çevirebiliriz.

Şair, hemen ilk mısradan “mü’ebbed hâb” sözüyle “ebedî uyku”, yani “ölüm”ü kastederek “ölüm”e sesleniyor. Büyük acılar içinde yaşayanların ölümü kurtuluş olarak gördüğü, ölümü istediği anda, ölümün karanlık bir gölge gibi kaçıp gittiğini anlatıyor. Şairin duygusu “ölümün kaçıp gitmemesi, kendisinin canını da alarak bu ıstıraplardan kurtulması”dır.

Fâik Ali’nin yukarıda yer alan beytinde “ölüm” bir kurtarıcı olarak anlatılmıştı. Bu kıt’ada “ölüm”ün kurtarıcı olmamasından şikâyet ediliyor. Bunu “Ey şekl-i zulmânî!

Ne yetişmez nâza düşkün nâzenin-i bî-sabâhatsin” sözlerinde açıkça görebiliriz. Şair Nigâr Hanım, ölüme ilgisiz, kararsız, nazlı bir insanmış gibi sesleniyor. Kendisinin canını alıp ıstıraptan kurtarmayan “ölüm”ü karanlık bir şekle benzeterek ölümden şikâyet ediyor.

Bundan sonra Nigâr Hanım’ın yine “Mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmış altı mısralık bir kıt’ası yer almaktadır.

Rehâ-kâr ol, diye, yıllarca etdim senden istimdâd;
Sen ey zâlim, mu’annid, bî-zebân hâkân-ı nâ-bînâ,
‘Anûdâne tahâşşî eyledin, bir zerreden, benden,
Hayâlâtım olurken şahsını bir zerrede cûyâ,
Otuz yıl böyle biçâre, zelil ü zâr u bî-imdâd,
Bırakdın da beni binlerce şahsı eyledin ifnâ.

“Rehâ-kâr ol” diye, yıllarca senden istimdâd etdim; “Sen! Ey zâlim, mu’annid, bî-zebân, hâkân-ı nâ-bînâ!” “Bir zerreden, benden, ‘anûdâne tahâşşî eyledin; hayâlâtım şahsını bir zerrede cûyâ olurken, otuz yıl böyle biçâre, zelil ü zâr u bî-imdâd, beni bırakdın da binlerce şahsı ifnâ eyledin.”

“Kurtarıcı ol!” diye yıllarca senden yardım istedim; “Sen! Ey merhametsiz, inatçı, dilsiz, kör hakan!” “Küçük bir zerre olan benden inatla korkup kaçtın; hayallerim seni bir zerrede arayıp sorarken, beni otuz yıl böyle çaresiz, yardımsız, düşkün ve ağlar bir hâlde bıraktın da binlerce kişiyi yok ettin.”

Bu kıt’ada da şair, Fâik Ali’nin beytinde olduğu gibi “Rehâ-kâr ol!” yani “Kurtarıcı ol!” diyerek “ölüm”e sesleniyor. Ölümden yardım istiyor. Kendisinin canını bir türlü almayan “ölüm”ü acımasız, inatçı, dilsiz, kör bir hükümdar olarak tasvir ediyor. Şair kendisini küçük bir zerreye benzetiyor. Yine “ölüm”e seslenerek bu küçük zerreden korkup inatla kaçtığını tezat sanatıyla anlatıyor. Şair, ölümlü konuşmasını yine tezat sanatıyla “Düşüncelerim, senin varlığını küçük bir zerrede bile ararken, sen otuz yıl beni böyle perişan, yardıma muhtaç, ağlar ve inler bir hâlde bıraktın da binlerce insanı öldürüp, yok ettin” şeklinde sürdürüyor.

Bu sözler, Nigâr Hanım’ın Ahmet Midhat’ın ölümüne üzüntüsünü yansıtmakla birlikte otuz yıldır çektiği acıların bir sonucudur.

Nigâr Hanım’ın Ahmed Mithat’ın Ardından Yazdığı 18 Beyitlik Mesnevisi

Bu altı mısralık kıt’adan sonra mesnevi nazım şekliyle, “Mefâ’ilün fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün” kalıbıyla yazılmış 18 beyitlik “ölüm ve ıstırap” temalı manzume geliyor.

İlk beyit altı mısralık kıt’ada belirtilen “otuz senelik” zaman diliminin dile getirilmesiyle başlıyor. Ahmed Mithat Efendi 28 Aralık 1912 yılında vefat ettiğine göre (Okay, 1989. C. 2, s. 101) otuz yıl öncesi 1882 yıllarına karşılık gelir. Bu yıllar, 1875 yılında Mehmed İhsan Bey’le evlenen Nigâr Hanım’ın mutsuzluğunun başladığı yıllardır. (Şair Nigâr, 1959, s. 16)

1
Evet, otuz sene yandım bu intizâr ile ben,
Bütün hayâlîmin oldu mutâfi bir medfen,

Evet, ben, bu intizâr ile otuz sene yandım; bütün hayâlimin mutâfî bir medfen oldu.

Evet, ben, bu bekleyişle otuz yıl ıstırap çektim; bütün düşüncemin dolaşıp durduğu yer bir mezar oldu.

Nigâr Hanım bu beyitte otuz yıl büyük bir acı çektiğini anlatıyor. Hatta “otuz sene” ibaresi, şiirde birinci beyitte bir, ikinci beyitte iki, onuncu beyitte bir kez olmak üzere dört yerde geçiyor. Yukarıda belirtildiği üzere “otuz sene”nin Nigâr Hanım için özel bir anlamı vardır. Nigâr Hanım’ın kendisinin anlattığına göre 30 yıl öncesi 1882 yılına karşılık gelir. Bu da hastalığı nedeniyle eşi ve çocuklarından ayrılıp Büyükkada’ya anne ve babasının yanına taşındığı zamandır. Bu sıralar evliliği de kötü gitmeye başlar. (Şâir Nigâr, 1959, s. 19)

2

Tamâm otuz senedir böyle nâle-kâr u hazîn,
Tamâm otuz senedir muztarib ü gam-âgîn;

Tamâm otuz senedir böyle nâle-kâr u hazîn; tamâm otuz senedir muztarib ü gam-âgîn;

Tam otuz yıldır böyle üzüntüyle ağlayıp inlerim; tam otuz yıldır ıstırap ve üzüntüyle doluyum.

Nigâr Hanım, büyük bir acı içinde otuz yıl geçirdiğini belirtiyor. Bu beyitten Nigâr Hanım’ın acılarının bitmediği anlaşılıyor. “Otuz sene” ifadesi bu beyitte iki kez geçiyor, bir bakıma tekrar sanatı yapılarak vurgulanıyor. Şiirin başında da belirttiğimiz gibi nüfuzlu bir ailenin kızı olmasına rağmen Nigâr Hanım’ın hayatı acılar içinde geçmiştir. Nigâr Hanım’ın özellikle vurguladığı “otuz sene” öncesini iyi hesaplamak gerekir. Nigâr Hanım, bu yazıyı 28 Aralık 1912 yılında vefat eden Ahmet Mithat’ın arkasından yazdığına ve bu yazının beş gün sonra 3 Ocak 1913 tarihinde Şehbal dergisinde yayımlandığına göre 30 yıl öncesi 1882-1883 yıllarına yakın gelir. Bu yıllar, Nigâr Hanım’ın hastalık nedeniyle eşi ve çocuklarından ayrılarak anne ve babasının yanına Büyükkada’ya gittiği zamandır. Kendi anılarından oluşan Hayatımın Hikâyesi adlı eserde çektiği acılar ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. (Şâir Nigâr, 1959, s. 19)

3

Bütün seni aradım, bekledim seni her ân
Nasıl ümidini ta’kîb eder ise insân.

İnsân, ümidini nasıl ta’kîb eder ise, bütün seni aradım, her ân seni bekledim.

İnsan nasıl umudunun arkasından giderse, ben de her zaman seni aradım, seni bekledim.

Şâir, ümidini hiç yitirmediğini, umutlu insanın umduğunu aradığı gibi sevdiğini ömrünce aradığını, beklediğini dile getiriyor. Şairin altı mısralık kıt’ada bir sevgili gibi beklediğinin ölüm olduğunu belirtmiştik. Burada aynı duygunun anlatıldığını görüyoruz.

4

Neler şu müddet içinde neler geçip bitdi,
Benim şu ‘ömr-i harâbımsa bitmedi gitdi...

Şu müddet içinde neler geçip bitdi, neler? Benim şu ‘ömr-i harâbımsa bitmedi gitdi...

Bu süre içinde pek çok şey olup bitti, fakat benim şu perişan olmuş ömrüm hâlâ bitmedi.

Şair, bu arayış ve bekleme süresi içinde hayatında pek çok olayın yaşanıp bittiğini, fakat ıstıraplı ömrünün bitmediğini vurgulayarak âdeta ölümü istediğini bildiriyor. Nigâr Hanım anılarında anlattığına göre ölüm acısını henüz 14 yaşındayken biricik kardeşini bir kazada kaybetmesiyle yaşamıştır. (Nigâr Binti Osman, 1959, s. 17)

5

Sabâvetimde idi bir gece şu balkonda³
Sabaha karşı sekiz belki de sâ'at onda

Sabâvetimde idi; bir gece şu balkonda; sabaha karşı sekiz belki de sâ'at onda;
Çocukluğumdaydı; bir gece şu balkonda sabaha doğru, belki saat onda;

Bu beyitte yalnızca zaman ve mekân veriliyor, şairin çocukluk zamanı, sabahleyin saat 8-10 arası ve mekan olarak balkon. Bu beyti altıncı beyitle birlikte değerlendirmek gerekir.

6

Seni görüp şu mücellâ denizde ben 'uryân
Atılmak istedim âgûşuna o anda hemân;

Şu mücellâ denizde ben seni 'uryân görüp, hemân o anda âgûşuna atılmak istedim.
Şu pırl pırl denizde seni çıplak görünce, hemen o anda kucağına atılmak istedim.

Bir önceki beyitte zamanı ve mekânı belirten şair, parlak, aydınlık denizde "seni 'uryân görüp, hemân o anda âgûşuna atılmak istedim" derken sevdiği bir kimseye olan ilgisini anlatır gibidir. Fakat şairin 18 beyitlik bu manzumenin hemen her beytinde "ölüm"ü dile getirdiğini düşünce olursak "Acaba bu sevgili ölüm olabilir mi?" diye düşünmemek elde değil.

7

Fakat sarıldı giribânıma kavî bir el,
Kader, dedikleri zâlim yetişdi mevte bedel..

Fakat giribânıma kavî bir el sarıldı, kader dedikleri mevte bedel zâlim yetişdi..
Fakat yakama güçlü bir el yapıştı, kader denilen ölüme denk zalim yerleşti...

Bu beyitten şairin sevdiğine kavuşamadığı anlaşılıyor. Kader, güçlü elleriyle şairin yakasını tutan, sevdiğine kavuşmasını engelleyen acımasız bir kimseye benzetiliyor. Şaire göre bu ayrılık, ölüm gibidir. Gerçekten de 1862 yılında doğmuş olan Nigâr Hanım'ın 1874 yılında nikâhı kıyılır, yani 12 yaşında resmen evlendirilir; 1875 yılında yani 13 yaşındayken de düğünü yapılır. (Şâir Nigâr, 1959, s. 16) Nigâr Hanım'ın mutsuz günleri böylece başlar.

8

Bu zevk satırları, imlâsı da hatâ-âlûd
Bu intihârımı mu'lin kâğıd bile mevcûd

³ Rûmeli Hisârında

Bu zevk satırları, imlâsı da hatâ-âlûd; bu intihârımı mu'lin kâğıd bile mevcûd

İmlası da hatalı bu haz satırları, intiharımı ilan eden bu kâğıt bile vardı.

Sekiz ve dokuzuncu beyitler birbirine bağlı görünüyor. Sekizinci beyitte Nigâr Hanım'ın yazmaktan bir zevk aldığını, bir haz duyduğunu da anlayabiliriz. Kim bilir belki de yazmanın onu iyileştirici bir etkisi olmuştur. Nigâr Hanım'ın "Bu intihârımı mu'lin kâğıd bile mevcûd" ifadesinde "intihar" sözcüğü açıkça telaffuz ediliyor. Bu sözler, şairin ölümü düşünecek kadar büyük bir acı içinde olduğunu göstermektedir. Hatta intihar edenlerin yazılı bir kâğıt bırakmalarına da telmihte bulunulmuştur.

9

İdi, niçindi bilinmez? O hıfz⁴-ı nefis elemi

Yetişdi, mâni'-i 'azm oldu himmet-i sitemi..

İdi. O hıfz-ı nefis elemi niçindi bilinmez? Himmet-i sitemi yetişdi; mâni'-i 'azm oldu.

Dokuzuncu beyitin başında yer alan "İdi" sözcüğü tek başına hayli anlamsız duruyor, fakat bu sözcük sekizinci beyitin sonundaki mevcud sözcüğünü yüklem hâline getiren yardımcı fiildir. Sekizinci beyit ile birleştirirsek "Bu intihârımı mu'lin kâğıd bile mevcûd idi" şeklinde anlamlı olur ve günümüz Türkçesine "İntiharımı bildirecek kâğıt bile vardı, fakat benliğimi koruyan kederin ıstırap veren yardımı geldi, büyük bir engel oluşturdu" diye çevirebiliriz. Bu beyitte de şair, ölüm ve yaşam arasında gelgitler yaşamaktadır. Ölmeye hazırken benliğini koruyan ıstırapın kendisini kurtardığını dile getiriyor.

10

Bugün otuz sene geçdi, fakat yine o emel

Dilimde olmadı bir lahza muntafî, muhtel;

Bugün otuz sene geçdi, fakat yine o emel, dilimde bir lahza muntafî, muhtel olmadı;

Bugün otuz yıl geçmiş bulunuyor, fakat yine de o arzu, istek, hiç değişmedi, gönlümde olduğu gibi duruyor.

Şair, hayatının kötü zamanlarının başladığı anı unutamıyor ve sık sık geriye dönüyor. Bu beyitte de "otuz sene" sözleri dördüncü kez geçiyor. Nigâr Hanım, yukarıda yer alan altı mısralık kıt'ada ise "otuz yıl" ibaresini kullanmıştır. Sene ve yıl sözcüklerini aynı yazıda kullanması dikkatimizi çekmiştir. Otuz yıl, insan ömrü için hayli uzun bir süredir. Fakat bu kadar uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen, şairin duygularının hiç değişmediği, sönmediği görülüyor. Yani şairin, ölmek düşüncesini hâlâ koruduğunu anlıyoruz.

11

Fakat ne çâre ki bir za'f-ı müzmin ü mel'ûn

Bugün de mâni'-i 'azmim, bu hâlet-i magbûn

Fakat ne çâre ki bir za'f-ı müzmin ü mel'ûn, bu hâlet-i magbûn, bugün de mâni'-i 'azmim.

⁴ Metinde "Huffâz" şeklinde yazılmış. Doğrusunun "Hıfz" olması gerektiğini düşünüyoruz. Huffâz, vezin ve anlam bakımından uygun düşmüyor. Mısra "İdi, niçin/di bilinmez?/O hıfz-ı nefis elemi" şeklinde olmalı.

Fakat ne yazık ki kötü ve sürekli hâle gelmiş zayıflığım, bu şaşkın hâlim, bugün de azmime, isteğime engel oluyor.

Şair, burada eski zayıflığının, kararsız ve şaşkın hâlinin sürdüğünü, bu durumun harekete geçmesine engel olduğunu üzümlere belirtiyor. Kısacası ölmediği için üzgün olduğunu anlatıyor.

12

İlâhî, kaç seneler böyle ber-devâm olacak?

Benim şu çile-i ‘ömrüm nasıl, ne gün dolacak;

İlâhî! Benim şu çile-i ‘ömrüm nasıl, ne gün dolacak? Kaç seneler böyle ber-devâm olacak?

Tanrım! Benim bu ömrümün çilesi me zaman bitecek? Bu, daha kaç yıl böyle sürüp gidecek?

Beyitte ıstırap içinde yaşayan bir insanın bir an önce bu hayattan ayrılıp, acılarının sona ermesi isteği dile getiriliyor. İkinci mısradaki “Benim şu çile-i ‘ömrüm nasıl, ne gün dolacak?” ifadesi, şairin bu ıstıraplı hayattan ayrılmayı şiddetle istediğini gösteriyor.

13

Kıyâm edip gidivermek şu sâhile bu gece

Durur iken, ne durur beklerim ‘aceb delice?

Bu gece kıyâm edip şu sâhile gidivermek durur iken, ‘aceb delice ne durur beklerim?

Bu gece kalkıp şu deniz kıyısına gitmek varken, acaba neden delice durup beklerim?

Beyitte “gitmek” sözüyle kanımızca “ölüm” kastediliyor. Şair bir an önce ölmediği için kendisini suçluyor. Kendisine “neden delice beklediğini, neden kendini hemen denize atmadığını” soruyor. İkinci mısradaki “ne durur beklerim ‘aceb delice?” sözleriyle kendisini açıkça suçlamaktadır. Burada her şeye rağmen yaşama isteğinin ağır bastığını düşünebiliriz.

14

Bi’l-istifâde her akşâm siyâhî-i şebden

Gidip de kendimi ilkâya niyyet eylerken,

Her akşâm siyâhî-i şebden bi’l-istifâde gidip de kendimi ilkâya niyyet eylerken, Her akşam, gece karanlığından yararlanarak gidip kendimi atmaya niyet ederken, Burada da “ölüm” duygusunun, hatta “intihar” düşüncesinin beytin tamamına hâkim olduğu görülüyor. Arapça “likâ”dan türetilmiş ilkâ’ sözcüğü, “Koma, bırakma; atma” anlamlarına gelir. (Özön, 1973, s. 321) Şair, “siyâhî-i şebden bi’l-istifâde” yani “karanlık geceden yararlanarak”, “kendimi ilkâya niyyet eylerken” yani “kendimi atmaya düşünürken” sözleriyle bu düşüncesini anlatıyor. Şair, büyük ihtimalle “gece karanlığından yararlanarak kendisini denize atmaya” düşünüyor. Nitekim 16. beyitte şairin “Ey yem!” diye denize seslendiği görülüyor.

15

Nedir bu za’f-ı müberhen ki etmede teshîr..?

Vurur gibi benim şu pâ-y-i ‘azmime zencîr..

Bu za'f-ı müberhen nedir ki benim şu pâ-y-i 'azmime zencîr vurur gibi teshîr etmede..?

Bu nasıl bir çaresizlik? Benim şu gayretime zincir vurmuş gibi etki etmektedir..

Şair, bu beyitte de kararsızlığından şikâyet ederek kendisini suçlamayı sürdürüyor. İradesinin güçlü olmamasından şikâyet ediyor. Kendi zayıflığını, iradesini, hareket etmesini engelleyen, ayağına vurulmuş bir zincire benzetiyor.

16

Gelen şitâ yine senden uzak düşüp ey yem
Nedâmetle bütün kış harâb-ı ye's ü elem,

Ey yem! Gelen şitâ, yine senden uzak düşüp nedâmetle bütün kış harâb-ı ye's ü elem,

Ey deniz! Önümüzdeki kış, yine senden uzak düşüp bütün kış acı ve üzüntüden perişan olup pişmanlıkla,

Yem, Arapça deniz anlamına gelen bir sözcüktür. Şair, beyitte “Ey yem!” diyerek denize seslenmektedir. Kış mevsiminin geleceğini ve denizden uzunca bir süre uzak kalacağını, bu nedenle ölüm duygusundan uzaklaşacağını, büyük üzüntü ve pişmanlık duygusuyla anlatmaktadır. Yani şair, deniz kıyısında kendisini ölüme daha yakın hissettiğini anlatmaktadır.

17

O bitmeyen geceler bî-mecâl-i derd-i seher
Ölüm, ölüm.! diye ben vakfe-gîr-i hüzn ü keder,

O bitmeyen geceler, bî-mecâl-i derd-i seher; ben vakfe-gîr-i hüzn ü keder, “Ölüm, ölüm.!” diye,

O sabahı olmayan geceler, seherin ıstırapıyla bitkin, “Ölüm, ölüm!” diye inleyen, hüzn ve kederle ayakta duran ben.

Bu beyitte şair, “ölüm” sözcüğünü nida sanatıyla tekrarlayarak “ölüm”ü istediğini açıkça göstermektedir. Şair, ayrıca “O bitmeyen geceler” diyerek büyük acılar çektiğini, üzüntü ve kederle sabaha dek ölümü anarak inlediğini anlatıyor.

18

Şitâ içinde şitâ-yı melâl ü gam yaşarım
Ve kim bilir daha kaç sâl-i pür-elem yaşarım?

Şitâ içinde şitâ-yı melâl ü gam yaşarım ve kim bilir daha kaç sâl-i pür elem yaşarım?

Kış mevsimi içinde üzüntü ve keder kışını yaşarım ve kim bilir daha kaç elem dolu yıl yaşayacağım?

Şair, beyitte kış mevsiminde üzüntü ve kederin verdiği soğuk, üşüten, ıstıraplı duyguları yaşadığını, daha da yaşayacağını düşünerek üzülüyor. “Şitâ içinde şitâ-yı melâl ü gam” diyerek “kış içinde duygusal bir kış mevsimi” yaşadığını söyleyerek istiare ve mübalağa sanatıyla çektiği acıyı anlatmaya çalışmıştır.

Bu mesnevi tarzında kafiyelenmiş 18 beyitlik manzumesinde Niğâr Hanım, ıstırap ve bir kurtarıcı gibi düşündüğü ölüm temasını işlemiştir. Bu temayı işlerken anlarıyla karşılaştırdığımızda kendi hayatıyla ilgi kurduğu da açık bir biçimde görülmektedir.

Manzumenin dört yerinde geçen “otuz sene” ibaresi, onun 12 yaşında evlendirilişini ve mutsuzluğunu hiç unutmadığını gösteriyor. Hemen her beyitte de ölüme özlemine dile getiriyor. İntiharı gerçekleştiremediği için de zaman zaman kendisine kızıyor. Biz buradan yine de hayatın yaşanmaya değer güzellikte olduğu düşüncesine vardığımızı düşünüyoruz. Fakat şairin yaşadığı sorunları unutamadığı ve ıstırap dolu bir hayat yaşadığı da anlaşılıyor.

Manzum Kısımdan Sonra Gelen Mensur Kısım

Nigâr Hanım, Ahmet Mithat Efendi'nin vefatından duyduğu üzüntü ve anılarını mensur bir bölümle anlatmıştı. Sonra Fâik Ali'nin bir beyti, bir dörtlük, bir altılık kıt'a ve ölümü isteyişini anlatan 18 beyitlik mesneviden sonra yine mensur bir paragrafla yazısını sonlandırıyor.

Nigâr Hanım bu paragrafta “âsâr” diyerek, duygu ve düşüncelerinin yer aldığı bu mensur ve manzum metinleri kastediyor. Bu metinleri pek çok kimsenin uygun bulmayacağını bildiğini, fakat kendisinin ezelden beri insanda mevcut olan bir yaraya teselli çaresi bulmak istediğini söylüyor. Ezelden beri insanda var olan bu yara “ayrılık yarası”dır, “aşk yarası” da diyebiliriz. İşte Nigâr Hanım burada aşk yarası tesellisinin yazıda ve şiirde olduğunu belirtiyor. Bu yazı ve şiirleri de matem, ıstırap kaynağından akan, donuklaşmış gözyaşlarına benzetiyor. Nigâr Hanım bu paragrafta acı, ıstırap sözüyle “ezeli yara”yı, “aşk yara”sını kastediyor ve eserlerini bu yarayı, ıstırapı bilenlere hediye ettiğini söyleyerek yazısını tamamlıyor. Yazının sonunda Nigâr Binti Osman imzası yer alıyor.

Nigâr Hanım'ın Yazısına Yaptığı İki Paragraflık Ek

Yazının sonunda yine Nigâr Binti Osman imzalı Ahmet Mithat ile ilgili iki paragraflık kısa bir yazı yer alıyor. (Nigâr Binti Osman, 1328, s. 425)

Bu kısımda Nigâr Hanım yine Ahmed Mithat Efendi ile ilgili bir anısını anlatıyor. Nigâr Hanım, Ahmet Mithat'ın ailesine çok yakındır. Ailece görüşürler. Yine böyle bir toplantıda Nigâr Hanım duygulu bir şiir okur. Bunun üzerine Ahmet Mithat Efendi, orada bulunan aileden kimselere bakarak “Biliyor musunuz? Bütün hiss olunmuş ciddi sözler. Yalnız şi'ir olarak dinlemeyiniz demişdi” der. Nigâr Hanım, burada Ahmet Mithat'ın ne kadar duyarlı ve ince düşünen bir kişiliğe sahip olduğuna dikkat çekmek istiyor.

Nigâr Hanım, kendi değersiz varlığının yaşadığını, fakat insanlığın istifade ettiği, ilim irfân sahibi bir insan olan Ahmet Mithat'ın vefat ettiğini belirterek duyduğu üzüntüyü dile getirir.

İkinci ve son paragrafta Nigâr Hanım biraz teselli olmuş gibidir. “Fakat hayâtı kadar güzel bir memât!” diyerek Mithat'ın ölümünde bir güzellik bulur. Hatta kendisi için de böyle bir ölüm diler. Onun ebedî hatırası için bu satırları yazarken merhuma karşı saygı ve yüceltici duygularının bulunmasını teselli kaynağı olarak kabul eder. Şimdi kederli ailesiyle birlikte döktüğü gözyaşlarının adeta ruhunu arındırdığını belirterek yazısını tamamlar.

Tarih kısmı

Bu kısmın altında “Nişân Taşı gece – 20 Kânûn-ı Evvel, 1328” yer ve tarih bildiren bir ibare vardır. Yazarın adının “Nigâr Binti ‘Osmân” aynı sayfada ikinci kez yer aldığı görülüyor. Ayın “Kânûn-ı Evvel” olarak belirtilmiş olması bize Rûmî tarihin

kullanıldığını gösteriyor. TTK Tarih çevirme kılavuzuna baktığımızda yazının yazıldığı tarihin milâdî takvime göre “2 Ocak 1913” yılına denk geldiği görülmektedir. Ahmed Mithat Efendi 28 Aralık 1912 yılında vefat ettiğine göre (Okay, 1989. C. 2, s. 101) Nigâr Hanım’ın yazısını, acısı henüz çok yeniyken hemen 5 gün sonra yazıp yayımladığı anlaşılıyor (Nigâr Binti Osman, 1328, s. 424).

Sonuç

Sonuç olarak Şair Nigâr Hanım, Ahmed Mithat Efendi’nin 28 Aralık 1912 yılında ölümünün ardından Şehbal dergisinde mersiye diyebileceğimiz mensur ve manzum metinlerden oluşan bir yazı yazmıştır.

Bu yazılardan Nigâr Hanım’ın Ahmed Mithat Efendi’nin iyi bir öğrencisi, kılavuzu, yazarlık hayatında yol göstericisi olduğu anlaşılıyor. Nigâr Hanım’ın üslubundan anlaşıldığına göre Ahmed Mithat’ı aşk derecesinde sevmektedir. Hatta yazısının bir yerinde “Ne korkunç hakikat! Ben hayattan yüz çevirmiş mustarip varlığımla yaşıyorum, fakat hayatı seven o faal varlık başı kara toprağın üstünde ebedi uykuya daldı...” diyerek “sen öleceğine ben ölseydim” anlamında ifadeler kullanmıştır.

Yazıda manzum kısımlar mensur kısma serpiştirilmiş gibidir. Bu makalede Nigâr Hanım’ın mensur ve manzum metinleri incelenmiştir. Mensur kısımlar yazının başında ve sonun bulunmaktadır. Yazıda manzum metin olarak dört ve altı mısradan oluşan iki kıt’a ve 18 beyitlik ölüm temalı bir mesnevi bulunmaktadır. Gerek manzum gerekse mensur kısımlar, dil, kültür ve edebiyat açısından incelenmiştir. Sonuç olarak Nigâr Hanım ve Ahmed Mithat Efendi’nin insanî özellikleri ve edebî kişilikleri hakkında tanıtıcı bilgiler elde edilmiştir.

NİGÂR HANIM'IN YAZI VE ŞİİRLERİNİN METNİ⁵

Mâtem-i Millîye Munzam Bir Keder⁶

Ahmed Mithad! Bu büyük sîmâ-yı 'irfânın beklenmedik bir zamânda bagteten zevâli meftûn-ı sa'y u verziş olanlar için yeni bir elem, unutulmaz bir zıyâ' oldu. O zinde ve fa'âl-i vücûd hiç olmazsa yigirmi sene daha yaşmalıydı; yazılarına karşı isbât-ı güfrân eden şebâb-ı münevverin (!) olmasa bile o menba'-ı bî-gerân-ı irfândan istinâre eden bir kavm-i bî-nasibi yigirmi sene daha irşâda muvaffak olmalıydı. Merhûmu dâ'imâ erbâb-ı şebâba karşı müdâfa'a ettiğim sıralarda:

"O zengin dimâğın bu millete en büyük hizmeti ona zevk-i mütâla'ayı ihsân etmiş olmasıdır."

Derdim. Ben Ekremleri, Hâmidleri anlayamayacak bir yaşda iken "Hâce-i Evvel"⁷e dahâletden başlamış, Midhat'ın ta'âkib eden bi'l-cümle âsâr-ı muhallidesini sırasıyla okuyarak nâm-ı nisyân-nâ-pezîrini tebcîle almış ve Türkçemi ancak o sâyede sevmeyi öğrenmişdim! Şurada fahr ile i'tirâf ederim ki sabâvetimin hâce-i ma'nevîsi büyük Midhat olmuştu. İşte bu hissini şevkiyledir ki tilmizden üstâda olan hürmet-i meşrû'a-i kalbiyeyi bir feryâd-ı mâtem sûretinde esmâ' etmek istiyorum.

Midhat tilmîz-nüvâz olduğu kadar tevâzu'-kâr, teşvîk-sâz-ı 'irfân olduğu derecede nezihü'r-rûh, hayır-hâh, maddiyetiyle mütebâyin bir rikkat-i hisseye ile mütehâllık, rahîm, şefîk, hem-nev'ine müfid, yegâne gâye-i hayâlisi olan kalemine 'âşık, muhîtü'l-ma'ârif bir genç-i kıymet-dâr idi ve bunu takdir ile sahâyif-i matbû'âtda hâtrasını bir kere daha te'bide himmet eden arkadaşlarına şu satırlarla beyân-ı şükran etmek ihtiyâc-ı kalbîsini hissediyorum.

Midhat, hakkımda şefîk olduğu kadar, teşvîk-kâr idi, ve kim bilirdi ki son günlerinde isti'mâl ettiği şu elimdeki kalemlerle ben o vücûd-ı muhteremin mersiye-hân-ı ufûlü olacağım? İşte hayât!

Midhat'ın ne kadar kerîmü'r-rûh olduğunu isbât etmek üzere şurada ba'zı hâtîrât-ı hayâtı yâd ermeden geçemeyeceğim: İki buçuk sene evvel idi; şedîd bir hummâ-yı ıstırâb ile kavrulduğumu muhterem 'â'ilesinden işiterek 'iyâdetime gelmişti; beni karîn-i zevâl zannederek o merhûm-ı mu'azzezini bir mâtem-i kalbî ile mütehassis olduğunu firâş-ı ıztırâbımdan gördüm. Ne fecî' hakîkat! Ben hayâtdan rû-gerdân olan mevcûdiyet-i muztaribemle yaşıyorum ve hayâtı seven o cism-i fa'âl ser be-zemîn-i hâk-i siyâh hâb-ı ebedîye daldı...

Yine bir gün dârü'l-fünûn hey'etiyle berâber Romanya'ya müteheyyi-i 'azîmet olduğu sırada mülâkî olacağından emîn bulunduğum melîke-i edîbeye ta'zîmât-ı kalbiyemi 'iblâğa 'inâyeti recâ etmişdim; Romanya'dan aldığım mektûbda haşmet-penâh Carmen Silva'nın 'aciz-nüvâzâsından o kadar hâr ve samîmî bir lisân-ı fasîh ü mahsûs ile bahs etmişti ki mütâla'asıyla eşk-rîz-i (s. 425) tahassüs olduğumu el-ân tahattur ederim.

O üstâd-ı kemâlât-perverin rikkat ve mürüvvetinden bir hâtıra-i mu'azezede mecmû' âsârının sûret-i lutf-ı irsâlî idi.

⁵ Burada Şebâl dergisindeki Nigâr Hanım'a ait yazının yeni Yürk Harflerine aktarılmış metni yer almaktadır. Bundan sonra Arap harfli iki sayfa da yazıda yer alacaktır.

⁶ 'Aded – 70, Şebâl, Sayfa 424; 'Aynı mevzû'a dâ'ir müze müdürü Halil Beg Efendi'nin bir makâleleri bu nüshanın 428'inci sahifesinde mündericdir. İdâre.

Bir gün eserlerinden her hangisini tensib ederse lutfen nâmıma ithâf etmesini merhûm müşârû'n-ileyhden recâ etmişdim; birkaç gün sonra yanaşan sandaldan 'â'ile-i muhteremesinin çıktığını gördüğüm sırada beyâzlara sarılmış birkaç dâne büyük boğçanın yukarıya naklolunduğunu müşâhede ederek nezdimde birkaç günlük misâferetle beni tesrîr edecekleri zehâbına düşmüşdüm. Birkaç dakikalık istirahatdan sonra merhûme hemşiresinin tevdî' ettiği bir iltifât-nâmede, Mîdhat, nüvâziş-kâr bir tarz-ı beyân ile: Bu eserlerin hiç birisini kâfi derecede şâ'irâne bulmadığım için hiç birisini nâmınıza ithâf etmedim. Hepsini yâdigârım ve bu mektûbumu ithâf-nâme olarak kabul ediniz."

Diyordu, fakat nasıl bir lisân-ı tilmîz-nüvâz ile... Albüme yazdığı sahîfede ise bîgânesi bulunduğu şi'ri kendisine sevdirmek için beni bir sefire sıfatıyla telkîb etmişti. İşte bu yazılar hayâtımın vesâ'ik-i edebiyesindedir.

Bir Eylül gecesi, bir leyl-i mukammer ü hazîn idi,
Sâhil-hânesinde misâferetim esnâsında şu eser-i hüzn ü melâlimi:

Ölüm

Me fâ 'î lün me fâ 'î lün me fâ 'î lün me fâ 'î lün

"Sen ey mevt, ey rehâ-kâr-ı beşer, ey 'adl-i rûhânî
Bu kizb-âbâd-ı süfliyyetde en yüksek hakîkatsın

Fâ'ik 'Âlî

*

Me fâ 'î lün me fâ 'î lün me fâ 'î lün me fâ 'î lün

Mü'ebbed hâb iken ismin safâ vaktindeki hâba,
Müşâbih, vakt-i gamda bî-mürüvvet, bî-'inâyetsin,
Yetiş imdâda dindükçe kaçan ey şekl-i zulmânî
Ne yetişmez nâza düşkün nâzenîn-i bî-sabâhatsin.

*

Me fâ 'î lün me fâ 'î lün me fâ 'î lün me fâ 'î lün

Rehâ-kâr ol, diye, yıllarca etdim senden istimdâd;
Sen ey zâlim, mu'annid, bî-zebân hâkân-ı nâ-binâ,
'Anûdâne tahâşşî eyledin, bir zerreden, benden,
Hayâlâtım olurken şahsını bir zerrede cûyâ,
Otuz yıl böyle bîçâre, zelil ü zâr u bî-imdâd,
Bırakdın da beni binlerce şahsı eyledin ifnâ.

*

Me fâ 'î lün fe 'i lâ tün me fâ 'î lün fe 'i lün (fa' lün)

1

Evet, otuz sene yandım bu intizâr ile ben,
Bütün hayâlîmin oldu mutâfi bir medfen,

2

Tamâm otuz senedir böyle nâle-kâr u hazîn,

Tamâm otuz senedir muztarib ü gam-âgîn;
3
Bütün seni aradım, bekledim seni her ân
Nasıl ümîdini ta'kîb eder ise insân.
4
Neler şu müddet içinde neler geçip bitdi,
Benim şu 'ömr-i harâbımsa bitmedi gitdi...
5
Sabâvetimde idi bir gece şu balkonda
Sabaha karşı sekiz belki de sâ'at onda
6
Seni görüp şu mücellâ denizde ben 'uryân
Atılmak istedim âgûşuna o anda hemân;
7
Fakat sarıldı giribânıma kavî bir el,
Kader, dedikleri zâlim yetişdi mevte bedel..
8
Bu zevk satırları, imlâsı da hatâ-âlûd
Bu intihârımı mu'lin kâğıd bile mevcûd
9
İdi, niçindi bilinmez? O hufâz-ı nefis eleme
Yetişdi, mâni'-i 'azm oldu himmet-i sitemi..
10
Bugün otuz sene geçti, fakat yine o emel
Dilimde olmadı bir lahza muntafî, muhtel;
11
Fakat ne çâre ki bir za'f-ı müzmin ü mel'ûn
Bugün de mâni'-i 'azmim, bu hâlet-i magbûn
12
İlâhî, kaç seneler böyle ber-devâm olacak?
Benim şu çile-i 'ömrüm nasıl, ne gün dolacak;
13
Kıyâm edip gidivermek şu sâhile bu gece
Durur iken, ne durur beklerim 'aceb delice?
14
Bi'l-istifâde her akşâm siyâhî-i şebden
Gidip de kendimi ilkâya niyyet eylerken,
15
Nedir bu za'f-ı müberhen ki etmede teshîr..?
Vurur gibi benim şu pâ-y-i 'azmime zencîr..
16
Gelen şitâ yine senden uzak düşüp ey yem
Nedâmetle bütün kış harâb-ı ye's ü elem,
17
O bitmeyen geceler bî mecâl-i derd ü seher
Ölüm, ölüm.! Diye ben vakfe-gîr-i hüzn ü keder,

18

Şitâ içinde şitâ-yı melâl ü gam yaşarım
Ve kim bilir daha kaç sâl pür elem yaşarım?

Şu âsâr-ı hüzn ü elemin ne kadar çok kişiler tarafından reddedileceğini bilir ve bundan beşeriyetin yâre-i ezelisine karşı bir teselliyet bulmak istiyorum; fakat bunu da bilirim ki bu dümû-ı câmidenin nasıl bir menba'-ı mâtem-engîzden nebe'ân etdiğini anlayacaklar da vardır; işte bu satırlar o bed-bahtâna ithâf olunmuş bir yâdigâr-ı hazîndir.

Nigâr Binti Osmân

*

Nigâr Hanım'ın aynı sayfada yer alan iki paragraflık yazısı

Okumuşdum merhûm derîn bir te'essür-i âşikâr ile dinledikten sonra, mütehassis ve elemnâk nazarlarını yegân yegân 'âile-i muhteremesi efrâdına tevcîh ederek:

Biliyor musunuz? Bütün hiss olunmuş ciddî sözler. Yalnız şî'r olarak dinlemeyiniz demişdi. Evet, ne zâlim bir hakikat-ı mâtem-âlûd! Bî-lüzûm, bîgâne-i hayât olan ben ber-hayât, o müfid-i insâniyet, o kenz-i 'adil-i ma'rifet ise ser-be-hâk-i memât...

Fakat hayâtı kadar güzel bir memât! Ben kendim için böyle ânî bir netîce-i ıstrâbı dâ'imâ temennî ederim; hâtıra-i mü'ebbedine ithâf ettiğim şu siyâh satırları tesvîd ettiğim sırada yegâne medâr-ı teselliyetim varsa o da merhûma karşı dâ'imî bir hiss-i ta'zîz ü tebcîl ile mütehassis bulunmuş olduğumdan 'ibâretidir ve bugün 'âile-i elem-dîdesiyle berâber dökdüğüm katarât-ı keder – eger varsa – rûhumu ma'âsîden tathîr ediyor, zannediyorum.

Nişân Taşı gece – 20 Kânûn-ı Evvel, 1328

Nigâr Binti 'Osmân

Kaynaklar

Ahmetoğlu, S. (2018), *İttihatçı Aktüaliteden Kitlesele Popülariteye: Şehbal Mecmuası (1909-1914)*, 2. Basım, İstanbul: Libra Yayınları.

Aydoğan, B. (1996), *Servet-i Fünûn Döneminde Edebiyat Üzerinde Oluşan Polemikler*, basılmamış Doktora Tezi, , Danışman: Prof. Dr. Mine Mengi, s. 58, 179, 186.

Bekiroğlu, N. (1998). *Şair Nigâr Hanım*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bekiroğlu, N. (2007). Nigâr Hanım. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 33. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 83-85.

Dilçin, C. (1983), *Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları Ankara.

Nigâr Binti Osman (1328). *Mâtem-i Millîye Munzam Bir Keder*, Şehbal, Sayı: 70, s. 424, 425.

Nigâr Binti Osman (1959). *Hayatımın Hikâyesi*, Ekin Basımevi, İstanbul.

Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 29, Sayı 2, 2020, Sayfa 116-134

- Okay, O. (1989). “Ahmed Midhat Efendi” mad. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. II . İstanbul, s. 100-103.
- Özön, M. (1973). Osmanlıca –Türkçe Sözlük, 5. Baskı, İnılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- Küçük, C. (1992). “Balkan Savaşları” mad. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. V. Ankara, s. 23-25.

Ekler (1328)

شبال

شو آثار خرد و الملك هقدر جوق
کیشیل طرفندن رد ایدله کیشی بیایر
و بوندن بشریک یاره ازیلشنه قارنی
بر تسلیت یولقی ایستدیم، فقط یونجه
بیایم که بوموع جامه تک انصاف بر
منبع مام انکیزدن نیمان ایندیکی
آکلاچاقردم وارده ایسته بو سطرار
اوبدنتانه انصاف اولوغش بر یادگار
جزیندر .

نظر بنت عثمانه

اوقوشتم، مرحوم دهرین
بر تائر آشکار ایله دینهلر کدن
صوکرا، متحسین المانک نظر.
لری یکان یکان عالمه محترمه می
افرادینه توجیه ایدم دک:

— بیلور میسکنز ؟ بوتون
حسن اولوغش جدی سوزلر.
بالکنز شعر اولارق دینهلر میسکنز.
دیمشدی . «موت، نظام بر
حقیقت مام آلود؛ بی زوم، بی کانه
حیات اولان بن بر حیات، او
مفید انسانیته، او کتزی بی عدیل
معرفت ایسه سر بجاک مات . . .
فقط حیاتی قدر کوزل بر مات!
بن کندی ایچون بویه آتی بر نتیجه
بی اضرائی دائماً تی ایدم؛
خاطره مؤبدینه انصاف ایندیکم
سویابه سطراری تسوید ایندیکم
صیراده یکانه مدار تسلیت وارسه
اوده مرحومه قارنی دانی بر حسن لغز و بوجیل ایله
متحسین بولوغش اولدیندن عبارندر و بوکون عالمه
المیدیه سیله برابر دو کدیکم قطرات کدر — اگر
وارسه — روحی معاصیدن تطهر ایدبور، ظن
ایدبورم .

نشان مظهر، بیجه — ۲۰ جان اول، ۱۳۱۸

نظر بنت عثمانه

حکیمه خلیفه

بدین: جلری — یوناقنه — دیشلرله چیکه بن
آدمدر .
موسوس: رافادان یومورطه تک اینجه لادس
کیکی آرایان آدمدر .
باشنده عقل اولان انسانر تمایله بدینت اولقندده،
تمامه بختیار اولقنده مجرم درلر . بعضاً کترت
خشاردن اولورلوق بر بولامدیبرده واقدر .
«و کو: کی ایکی یارینه براق» — او بر کوته براق!
یاره نهمدر اختلاف زرد: سخیلردن قاجارده خسیلردن
آرلازل!
«بسن آدمک مسکری یوی غزته کیدر: وقایع
چاره تک انطباعی طاشیر .
سری کوز یاشارتیر .

بارباروس زرقه شیشه ضابطانه هیئت الی بر لکمه شاهی کرمک ضابطه براسه چاروسلر

حرب حاضرک عناصر فعاله سندن بر بنه نظر

سلاحه قارنی سکز بلکده ساعت اوند
سنی کوروب شو بجلا ده نوده . بن عربان
آینلیق ایسته دم آتوشکه او ائده هان؛
فقط ستراری کربیاغنه قوی بر نوله .
قدر، دیدکاری ظلم بئیشدی موت بدل . .
پوزوق سطراری، املاسه خطا آلود
بو آغازینی ممان کاغذ بیله موجود
ایدتر، بیولدی بیلیتمز؛ او حفاظ نفس المی
بئیشدی، مانع عزم اولدی همت سنی . .
بوکون اوتوز سنه کیدی، نقطینه او امل
دلده اولادی بر لحظه منطقی، مختل؛
فقط نه چاره که بر ضعف مزمن و مامون
بوکونده مانع عزم، بو حالت مقبون
المی، قاج سهر بویه بردام اولاجق؟
نیم شو جله عزم ناسله، نه کون دولاجق؛
قیام ایدوب کدیورمک شو ساحله بو کچه
طورور ایکن، نه طورور بکلرم عجب دلجه؟
بالاستفاده هر آقسام سیاهی شیدن
کیدوبده کندینی اقایه نیت ایلرکن،
نهدر بوضف میهن که ایتمده تسخیر . . ؟
ووریر کی شو نیم بای عزمه زنجیر . .
کلن شتا یسه سندن اوزاق دوشوب ای یم
ندامتله بوتون قیش خراب یأس و الم
او پنمه بن کچه لری بی جمال درد سهر
نولوم، نولوم! دیبه بن واقفه کیر حزن و کدر،
شتا اینجه شتای ملال و غم یاشارم
و کیم بیایر دها قاج سال پرالم یاشارم ؟

تحسین اولدینی آلان محظرف
ایدورم .
اوستاد کلاپورک وقت
و مروئندن بر خاطره مززده
بجموع آثارینک صورت لطف ار-
سالی ایدی :

بر کون اثرلرندن هر هانکیمی
تسبب ایدورسه لطفاً نامه انصاف
ایتمی مرحوم مشارالین رجا
ایتمدم؛ بر قاج کون سوکرا ساحله
پاشان سندن عالمه محترمه تک
جقه بدینی کوردیکم صیراده بیاضاره
سارلیش بر قاج دانه بو یوک بوجیمک
یوقاری به نقل اولدینی مشاهده
ایدورک زدمده بر قاج کونک مس.
فرته بی تسریر ایدم جکری ذهابه
دوشتمدم . بر قاج دقیقه لقا استرا
حتدن سوکرا مرحومه همت بر .
سنگ تودیع ایندیکی بر ائفاننامه ده
مدحت، نوزشکار بر طرز زبان ایله:
«بو آرک هج برینی کانی درجه ده
شاعرانه بولادیم ایچون هیچ برینی
نمکنده انصاف ایتمده . هیتی پاکوم بو
مکتوبی انصافانه اولارق نول ایدیکر .
دیوردی، فقط فصل بر آسان
تلمیذ نواز ایله . . . آلبومه یازدنی
حقیقه ده ایسه بیگانه می بولودینی
شعری کندینه سهودرملک ایچون
بی رسفریه صفتیه تالیب ایتمشده .
ایسته بو یازیلر حیانتک و نالاق ایدیر
سندندر .

بر ایلول کجه می، بر لیل مقدر و جزین ایدی،
ساحلخانه سنده مسافریم ناساننده شو اثر حزن و ملالی:

نولوم

سن ای موت، ای ره کار بیره، ای عدل روحان
بوکون اولد مطبقه ده بر کسک حقیقتله
مؤبد خواب ایکن اسلم صفا و قنده کی خوابله
مشابه وقت غمده بی مرور، بی عنایتک
بیش امداده دیندیکه قاجان ای شکل ظلمانی،
نه یتیز نازه دوشکون نازیقین بی صباحتک .
رهاکار اول، دیبه، بیلر جه ایتم سندن استعداد؛
سن ای ظلم منده بی زبان شاقان ناپنا،
عنوانه نحاش ایله دک بر زده دن سندن،
خیالاتم اولورکن شخصی بر زده ده جویا،
اوتوز ییل بویه بیچاره ذلیل و زارونی امداد،
بر اقلده بی بیگلر چه شخصی ایله دک اتنا .
«موت، اوتوز سنه یلدم بو انتظار ایله بن
بوتون خیالک اولدی مطلق بر مدفن،
تمام اوتوز سنه در بویه ناله کار و جزین،
تمام اوتوز سنه در مضطرب و غم آکین،
بوتون سنی آرادم بکلده سنی هر آن
ناصیل امیدی تقیب ایدر ایسه انسان،
نار شو مدت اینجه نله کیوب یتدی،
نیم شو عمر خرابسه یتیمه دی کیدی . . .
صباوتنده ایدی بر کجه شو بالقونده (۱)

(۱) روم المی حصارده